

Bør spesialpedagogikk være et eget fagfelt som erstatter allmennpedagogikk? En ny forståelse med kritisk flerpedagogikk bygget av og for mangfoldet

Sonia Muñoz Llort

Universitetet i Sørøst-Norge, Norge

SAMMENDRAG

Utdanningssystemene greier ikke å ivareta funksjonshemmedes rettigheter og samfunnets mangfold som sådan. Med et interseksjonelt perspektiv på spesialpedagogikk som fagområde kan kritisk flerpedagogikk representere en alternativ mangfoldsførståelse, et annet syn på utdanningssystemets mål og alternative strukturer for danning enn hva det nåværende nyliberalistiske paradigmet representerer.

Nøkkelord: *spesialpedagogikk; kritisk flerpedagogikk; mangfold; interseksjonalitet; danning*

ABSTRACT

Should Special Education Be a Separate Field That Replaces General Pedagogy?

A New Understanding with Critical Multi-Pedagogy Built By and For Diversity

Education systems fail to safeguard the rights of disabled people and society's diversity as such. With a focus on an intersectional perspective on special education as a subject area, a further developed subject field such as critical multi-pedagogy, can acquire the understanding of diversity, the educational system's goals and structures for formation, as an alternative to current neoliberal paradigms and structures.

Keywords: *special education; critical multi-pedagogy; diversity; intersectionality; education*

Mottatt: Mars, 2024; Antatt: April, 2024; Publisert: Juni, 2024

Korrespondanse: Sonia Muñoz Llort, e-post: sonia.munoz.llort@usn.no

© 2024 Sonia Muñoz Llort. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially, provided the original work is properly cited and states its license.

Citation: Muñoz Llort, S. (2024). Bør spesialpedagogikk være et eget fagfelt som erstatter allmennpedagogikk? En ny forståelse med kritisk flerpedagogikk bygget av og for mangfoldet. Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk, 10(2), 128–132. <http://doi.org/10.23865/ntp.k.v10.6391>

Kollektiv oppbygging av kritiske pedagogiske alternativer som skaper inkluderende utdanningssystemer

De siste årene har det forekommet akademiske samtaler rundt spesialpedagogikk som fagfelt, hva spesialpedagogikkens samfunnsoppdrag innebærer og om det er slik at denne fagdisiplinen bidrar til å opprettholde ekskludering av funksjonshemmede mennesker i samfunnet. Dette tekstlige bidraget fortsetter samtalen initiert av Jan Grue i bokkapittelet han skrev i 2021 med tittelen: «Bør ‘spesialpedagogikk’ være et eget felt?» (2021) og tilsvaret fra Vik og Hausstätter (2022) i den vitenskapelige artikkelen «Bør ‘spesialpedagogikk’ være et eget felt? Et innenfra-perspektiv».

Grues kapittel har en posisjonalitet innenfor funksjonshemmingsstudier, med filosofiske tilnærminger tilknyttet Kant og et historisk blikk på forståelse av funksjonshemming og normalitet/avvik i samfunnet. Vik og Hausstätter på sin side skriver mer om det individrettede fokus som tradisjonell spesialpedagogikk har hatt som omdreiningpunkt og hvordan dette fagområdet har blitt ansett og anvendt i utdanningssystemene, blant annet basert på Vygotskijs forståelse av marginalisering i utdanning. På tross av at begge bidragene har forskjellige analytiske standpunkter, har forfatterne flere treffpunkter hvor de er enige i spesialpedagogikkens fageksistens og dens motstridende implementering. Dette er særlig knyttet til spesialpedagogikk i utdanningssystemer, med intensjon om å styrke funksjonshemmedes rettigheter til utdanning samtidig som denne retten kan erfares som ekskluderende i sine praktiske tilnærminger. Begge bidrag fokuserer utelukkende på funksjonshemming som konstruksjonen spesialpedagogikk eller spesialpedagoger jobber ifra, samtidig som det vies lite tid i å kontekstualisere dagens skole- og utdanningssystemer ut fra kritiske pedagogiske perspektiver.

Dette kritiske bidraget er en av de mange utopiske muligheter for å videreutvikle spesialpedagogikk som fagfelt basert på Vik og Hausstätters (2022, s. 372) avsluttende spørsmål: «Bør ikke allmennpedagogikk legges ned og erstattes med spesialpedagogikk?»

For å svare bekræftende – og samtidig undrende – på dette viktige spørsmålet i lys av interseksjonelle tilnærminger til mangfold sett fra kritiske funksjonshemmingsstudier og funksjonshemmingspedagogikk, ønsker jeg å fokusere på de to tilknyttede faglige konstruksjonene som det spesialpedagogiske fagfeltet tradisjonelt bygger på. Der betraktes funksjonshemming som enten en medisinsk eller en sosial konstruksjon, og omfavnes i utdanningsstrukturer gjennom individuelle og ofte ekskluderende læringstiltak som skal støtte dem til å bli aktive medborgere gjennom deltakelse i og på de forskjellige samfunnsarenaene (Grue, 2022, s. 372; Vik & Hausstätter, 2021, s. 365).

For det første er det viktig å endre definisjonen av spesialpedagogikkens målgruppe fra å omhandle funksjonshemming til å snakke om mangfold hvor funksjonsvariasjon står sentralt gir en vesentlig og endret forståelseshorisont. Ved å snakke om mangfold sletter en det historiske skillet mellom normalitet/ikke-funksjonshemmede og avvik/

funksjonshemmede som tradisjonelt representeres i allmennpedagogikk og spesialpedagogikk. For det andre, basert på premissene i funksjonshemmingspedagogikk (Nocella, 2008), er det viktig å belyse hvordan de nåværende nyliberalistiske strukturene i utdanning og arbeid omfavner en obligatorisk kroppslig evnedykthet som ideal og følgelig fornekker og ekskluderer funksjonsmangfoldet i og blant mennesker i utdanningssystemet. Ved å foreslå et samlet fagfelt som kritisk flerpedagogikk som baserer seg på de mest samfunnsrettede tilnærminger innen det dominerende spesialpedagogiske feltet, må vi drøfte behovet for å skape samfunnsstrukturer hvor tilpassede læringsprosesser hos mennesker gjennom hele livet omfavner alle kroppslige erfaringer på en slik måte at det eksisterende mangfoldet ivaretas.

Funksjonshemming som en del av det menneskelige mangfoldet i samfunnet

I Grues tekst stilles spørsmål om hva funksjonshemming er og hvordan definisjonen av dette har endret seg historisk sett, samtidig som stigmatisering og ekskludering av samfunnet har fortsatt (Grue, 2022, s. 371–375). I de senere årene har funksjonshemmingsstudier hatt flere innslag fra feministiske, antirasistiske og sosiologiske perspektiver, noe som har bidratt til en mer utvidet definisjon av funksjonshemming. Ut ifra disse forskjellige interseksjonelle perspektivene forstås funksjonshemming som en biopolitisk konstruksjon som er gjensidig konstituerende av hverandre sammen med kjønn, alder, etnisitet, klasse og seksualitet, som forklarer den strukturelle dynamikken mellom makt og ulikhet i sosiale rom og individuelle identiteter (Mitchell & Snyder, 2015, s. 6; Tefera et al., 2018). Denne definisjonen omfavner funksjonshemming i den interseksjonelle forståelse av mangfold, hvor konseptet «normalitet» forsvinner. Dermed kan heller ingen bli ansett som et avvik. På tross av at spesialpedagogikk som fagfelt fortsatt har et stort faglig fokus på den individuelle medisinske forståelsen av at mennesker med funksjonsnedsettelse fordrer kompensierende tiltak for å kunne delta i samfunnet (Vik & Hausstätter, 2022), er det viktig å rette oppmerksomheten mot politiske, ideologiske og økonomiske prosesser som opprettholder funksjonshemming som konstruksjon, og dermed baseres på en normalitet som går hånd i hånd med den såkalte majoriteten i samfunnet. Det bidragene til Grue og Vik og Hausstätter har til felles, er å fremme forståelse for at normalitet og oppbygging av selve utdanningssystemene henger tett sammen. Slik jeg vurderer det har det fram til nå dessverre vært slik at spesialpedagogikk som profesjon har bidratt – og bidrar – til å opprettholde ekskludering og diskriminering i samfunnet (Grue, 2022, s. 373–374; Muñoz Llort, 2021).

Å løfte en epistemologisk endring i en kritisk flerpedagogisk tankegang ved å snakke om et mangfold i samfunnet, er den første viktige forutsetningen for å kunne forstå at spesialpedagogikk nettopp er feltet som bør erstatte en moderne allmennpedagogikk som er bygd på en ekskluderende epistemologi som ikke fungerer i praksis når det gjelder å ivareta mangfoldet. Dette innebærer ikke at læringsprosesser skal kunne bli tilpasset hvert enkelt individ, men at alle individer skal kunne ha plass i læringsarenaer

som omfavner deres forskjellige kroppslige erfaringer, klassebakgrunn, etnisitet, kultur og kjønnsuttrykk ved å skape strukturelle rammer som ivaretar kompleksiteten av mangfoldet. I dagens utdanningssystem kan ikke dette gjøres, og dermed er det viktig å finne strukturelle alternativer hvor både formålet med læring og den institusjonelle organiseringen av utdanningssystemene endres fra de nåværende systemene (Haugen & Stølen, 2017, s. 21–27).

Gjenopptakelse av danning bort fra markedsrettede strukturer, ideologier og rammer i læringsarenaer: en anerkjennelse av læring som samfunnskapende prosess

I sammenhengen mellom kritiske funksjonshemmingsstudier og kritisk og frigjørende pedagogikk, finner vi tilnærmingene som baner veien for å fortsette eller utforske mulighetene som ligger i dette utopiske bidraget som omhandler kritisk flerpedagogikk. Begge de teoretiske retningene har fokus på hvordan individets rett til å bestemme over egne liv bør påvirke oppbygging og organisering av samfunnsstrukturer. Dette følger linjen fra Stølen og Haugen (2017, s. 25) om at «læring er innvevd i en sosial praksis og et sosialt felleskap» og støttes videre i Nocellas idé om å løfte pedagogiske tilnærminger som rommer tanken om å skape nye og inkluderende samfunn for alle (Nocella, 2019). Pedagogikk som fagfelt har vært under sterkt press de senere årene i Norge og andre land, grunnet reformene som har snudd utdanningssystemene i en nyliberalistisk retning med en markedstilpasning av utdanning som utfordrer demokratiet, danning og inkludering i læringsprosesser generelt (Haugen, 2014, s. 28–41; Løvlie, 2021, s. 27–47).

Vik og Hausstätter (2022, s. 371) peker på paradoksene innenfor det spesialpedagogiske fagområdet. Spesialpedagogikk forventes å ha fokus på det å arbeide med individer for at alle kan bli aktive borgere i samfunnet med endelig siktemål om å delta i arbeidslivet, samtidig som det forventes at alle skal bli inkludert i læringsprosesser. Deres løsning er noe de kaller for potensialbasert inkludering basert på personens potensial til å finne kompensierende strategier som istandsetter hvert enkelt individ på en slik måte at de finner sin plass og funksjon i samfunnet. Problemet med dette inkluderingsprinsippet er at det baserer seg på en nyliberalistisk forståelse av inkludering der kun noen de funksjonshemmede som enkelt kan møte normalitetsprinsippet med noen få tilpasninger, får reell mulighet til å delta både i det ordinære utdanningssystemet og senere i arbeidslivet, mens andre blir ekskludert fra disse sosiale arenaene (Mitchell & Snyder, 2015, s. 4).

Det er her vi må tenke nytt basert på nåværende kritikk av utdanningssystemene, inkludert både allmennpedagogikk og spesialpedagogikk. Læring må anses som en prosess som foregår hele livet, for alle og gjennom støttende relasjoner hvor vi skaper våre egne hverdager. Hovedmålet burde bli å skape et inkluderende samfunn der alle kan bidra etter evne og få ved behov, i prosesser der alle – uansett bakgrunn – deltar for å bygge opp samfunnsstrukturer (Muñoz Llorca, 2021). Med utgangspunkt

i premisset om at vi er et mangfoldig samfunn, peker allerede på at allmennpedagogikk har utspilt sin historiske rolle. Fra allmennpedagogikkens epistemologiske grunnlag, er individene ansett som en homogen normalisert ideal som ikke eksisterer. Konsekvensen av en slik forståelse vil medføre store epistemologiske endringer både i det pedagogiske fagfeltet så vel som i politiske og ideologiske strukturer og i nyliberalistisk organisering av utdanningssystemet. Hvordan disse endringene utkrystalliseres er det ingen som har fasit på, fordi dette er noe vi må kunne skape sammen med alle som har egne erfaringer av å ha blitt ekskludert i utdanningssystemene.

Forfatterbiografi

Sonia Muñoz Llord er førstelektor i spesialpedagogikk. De underviser og veileder på BA- og MA-nivå, samt driver forsknings- og utviklingsarbeid nasjonalt og internasjonalt hovedsakelig tilknyttet funksjonshemming, kjønn og politikk som gjelder det spesialpedagogiske feltet. Deres publikasjoner setter søkelys på kritiske tverrfaglige og interseksjonelle perspektiver innen funksjonshemmingspedagogikk.

Referanser

- Grue, J. (2021). Bør «spesialpedagogikk» være et eget felt? I L. P. S. Torjussen & L. Hilt Torbjørnsen (Red.), *Grunnspørsmål i pedagogikken*. Fagbokforlaget.
- Haugen, C. R. & Hestbek, T. A. (2014). *Pedagogikk, politikk og etikk: Demokratiske utfordringer og muligheter i norsk skole*. Universitetsforlaget.
- Haugen, V. D. & Stølen, G. (2017). *Pedagogisk mangfold: I et samfunnsperspektiv*. Universitetsforlaget.
- Løvlie, L. (2021). *Politisering og pedagogisk motstand: Veien til en barneorientert praksis*. Fagbokforlaget.
- Mitchell, D. T. & Snyder, S. L. (2015). *The biopolitics of disability. Neoliberalism, ablenationalism, and peripheral embodiment*. University of Michigan Press.
- Muñoz Llord, S. (2021). *Spesialpedagogikken er moden for revisjon*. Utdanningsnytt. <https://www.utdanningsnytt.no/funksjonshemming-skole-sonja-munoz-llort/spesialpedagogikken-er-moden-for-revisjon/304705>
- Nocella II, A. J. (2008). Emergence of disability pedagogy. *The Journal for Critical Education Policy Studies*, 6, 77–94.
- Tefera, A. A., Powers, J. M. & Fischman, G. E. (2018). Intersectionality in education: A conceptual aspiration and research imperative. *Review of Research in Education*, 42(1), vii–xvii. <https://doi.org/10.3102/0091732X18768504>
- Vik, S. & Hausstätter, R. (2022). Bør «spesialpedagogikk» være et eget felt? Et innenfra-perspektiv. *Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk*, 8, 362–374.